

عنوان مقاله:

بررسی نقش و جایگاه دستگاه های فرهنگی

بررسی موردی:

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در مبنای قانونی، برنامه های توسعه اول تا چهارم

با رویکرد مهندسی فرهنگی کشور

نویسنده:

حبیب ا... فتاحی اردکانی

آذر - ۱۳۸۵

چکیده:

جمهوری اسلامی نظامی است مکتبی و ارزشی که جنبه فرهنگی آن به نوعی پر رنگ می نماید چون انگیزه های اولیه قیام مردمی که به انقلاب و سپس تشکیل نظام حکومتی منجر شد برخاسته از ایمان مردم و ارزش های مذهبی بوده است. این موضوع بارها از طرف امام راحل، مقام معظم رهبری و دیگر مسئولین کشور بیان شده است.

در طول ۲۸ سال پس از انقلاب ملاحظه می گردد که در سیاست خارجی و رفتارهای دولتمردان در صحنه های داخلی همواره انگیزه های فرهنگی عامل مهمی در موضع گیری ها و انجام اقدامات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... بوده است.

با این حال، موضوع فرهنگ با همه اهمیت و گستردگی، از چنان عظمتی برخوردار است که در عین سادگی و فراگیری دارای پیچیدگی ها و معیارهای علمی و منطقی بنابر کارکرد و نیازهای تعریف شده می باشد. بنابراین به مقتضای جایگاه و اهمیت نیازمند توجه ویژه در زمینه مهندسی و هدایت امر فرهنگی کشور است.

این انتظار به حقی است همچنان که دیگر امورات جامعه و دستگاههایی با ساختار اهداف مشخص وجود دارند، وظایف اختصاصی و ویژه ای بنابر اهداف و سیاست های فرهنگی کشور عهده دار شوند. نگاهی هر چند کوتاه به مجموعه ساختار و وظایف، قوانین و مقررات دستگاههایی نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی آشکار می سازد که بیشترین نقش فرهنگی در میان دستگاههای دولتی بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می باشد، آنچنان که در مقایسه با دستگاههای دیگر قابل قیاس نیست.

در بررسی نقش و جایگاه دستگاههای فرهنگی، در این مقاله، سعی شده با بررسی موردی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و شناسایی مبانی قانونی، برنامه های توسعه اول الی چهارم کشور با رویکرد مهندسی فرهنگی کشور به این جایگاه نگاه شایسته ای شده و ضمن بررسی مبانی قانونی و مقایسه برخی فعالیت های گذشته پیشنهادهایی در ارتباط با ارتقاء این بخش ارائه گردد.

در این رابطه سعی شده از نتایج یک نظر سنجی میدانی (به صورت محدود) و مقایسه سهم بودجه فرهنگی چند دستگاه (به صورت نمونه در سال ۸۳) در ارتباط با تبیین دقیق تر نقش این وزارتخانه اطلاعاتی ارائه شود.

این کار در راستای ترسیم نقش یکی از دستگاه های مهم و مسئول در امر مهندسی، کنترل و هدایت فرهنگی کشور (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) در پازل فرهنگی جامعه در راستای ارائه مدل مهندسی فرهنگی کشور ارائه شده که امید است مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی :

تعریف فرهنگ - انواع فرهنگ - اصول و مبانی فرهنگی - دستگاههای فرهنگی - ارتقاء فرهنگی -
وظایف و اختیارات فرهنگی - اهداف و سیاست های فرهنگی - سهم خدمات و محصولات فرهنگی -
اولویت های فرهنگی - کارکرد عمومی و کارکرد بخشی (فرهنگی) - مهندسی فرهنگی - مدیریت
فرهنگی .

پیشگفتار :

جمهوری اسلامی که رسالتش رسیدگی به امورات مادی و معنوی جامعه است. وجه فرهنگی این
نظام به گونه ای غالب است که انقلاب اسلامی را انقلابی ارزشی و فرهنگی نامیده اند . بفرموده امام خمینی
(قدس سره) « آن چیزی که ملت ها را می سازد فرهنگ صحیح است » و به تعبیر مقام معظم رهبری :
« مسئله اول در نظام جمهوری اسلامی مسئله فرهنگ است » .

در ساختار نظام جمهوری اسلامی رسیدگی توأمان به امورات مادی و معنوی شده بدین جهت
« حاکمیت » و به تبع آن « دولت » در نظام جمهوری اسلامی عهده دار هدف گذاری و کارکردهایی در
بخشهای مختلف گردیده است : نظیر اقتصاد ، بازرگانی ، تولید ، کشاورزی ، صنعت ، سیاست ، امور
اجتماعی ، فرهنگ و .... برای اداره هر یک از این بخش ها دستگاههایی تشکیل شده که متکفل امور می
باشند . مثل وزارت امور اقتصادی و دارایی ، وزارت بازرگانی ، وزارت جهاد کشاورزی ، وزارت صنایع و معادن
، وزارت امور خارجه ، وزاره رفاه و تأمین اجتماعی ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و .... که بر اساس اهداف ،
وظایف و تکالیف قانونی و در چارچوب ساختار و تشکیلات مصوب به فعالیت مشغولند . بنابراین انتظار می
رود «قوه مجریه » بواسطه جایگاه و اهمیتی که از نظر قانون اساسی داراست ، همچنین اختیارات ، امکانات و
بودجه عظیمی که به خود اختصاص می دهد اقدامات مؤثری را انجام دهد چون تحقق اهداف کلان و کلیدی
حکومت ها عمدتاً متوجه قوه مجریه است و اصولاً بحث (کارآمدی) نظامهای سیاسی به فعالیت این قوه بر
می گردد . در اینجا موضوع مهندسی فرهنگی و تهیه مدل فرهنگی جامعه موضوع نقش و جایگاه وظایف و
اختیارات و کارکردهای هر یک از دستگاههای مسئول در امر فرهنگ جامعه مطرح می شود که بایستی این
وزارتخانه متناسب با مبانی ، اصول ، اهداف و سیاستهای کلان کشور به انجام اقدامات مقتضی مبادرت
نماید. این اقدامات در دو سطح کارکردهای عمومی و کارکردهای اختصاصی تعریف می گردد که در تعامل و
ارتباط و هماهنگی و همکاری با دیگر دستگاه ها انجام می شود .

در بخش فرهنگی (صرفنظر از تمامی مباحث موجود، از لحاظ ماهوی و محتوایی) اگر دولت جمهوری اسلامی مسئولیت خود را در این عرصه پذیرفته باشد، عمده ترین دستگاه رسمی و دولتی تأثیر گذاری که متکفل امور فرهنگی جامعه می باشد، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که دارای اهداف و وظایف مصوب و اختیارات قانونی بوده و مجموعه فعالیت های آن را می توان به نوعی در دو شکل «کلان و عمومی» و «بخشی و اختصاصی» تعریف کرد. بدیهی است اشاره به این دو بخش برای شفافیت و باز شناسی ظرفیت های قانونی، امکانات دستگاهی و توانایی های بالقوه آن در انجام فعالیت های عمومی بدست آوردن شاخص میزان بهره مندی اقشار گوناگون از مجموعه فعالیت و محصولات مختلف فرهنگی این دستگاه اعم از: آموزشی، فرهنگی، در شاخه های مختلف نظیر: مطبوعات و رسانه ها، سینما، کتاب و ... می باشد. با این وصف گمان نمی رود کسی منکر وظایف و اهداف فرهنگی دولت در برابر جامعه باشد، جامعه ای که ۳ میلیون نفر آن را کارمندان دولت تشکیل می دهند در یک بیان کلی این اعتقاد در سطح بسیاری از مسئولین هم وجود دارد که بطور طبیعی کارمندان دولت مشمول (فعالیت های فرهنگی دولت) واقع می شوند. اما مراد ما آن بخش از اختیاراتی است که این وزارت خانه به حکم ساختار و امکانات خود از آن بهره مند است. لذا ما در این بحث بیشتر بدنبال شناسایی آن وجه از اختیارات، توان مندی و بعضاً وظایفی هستیم که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دارا می باشد.

با نگاهی به اهداف و وظایف و اختیارات این وزارتخانه در بخش فرهنگی جامعه غفلت از برخی اقشار و گروهها غیر قابل توجه می نمایند چرا که بعید است که کارمندان دولت را در خصوص بند ۱ ماده ۱ شرح وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی «مبنی بر رشد فضایل اخلاقی» بی نیاز بدانیم و یا لزوم اقدام این وزارتخانه بر اساس بند ۲ آن مبنی بر «استقلال فرهنگی و معنویت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب» را بدون در نظر گرفتن نقش این قشر مؤثر بدانیم. بند ۳ مبنی بر «اعتلای آگاهی های عمومی در زمینه های مختلف و شکوفایی استعدادها و روحیه تحقیق، تتبع و ابتکار در جامعه» و بند ۴ آن مبنی بر «رواج فرهنگ و هنر اسلامی» همه اقشار جامعه از جمله کارمندان دولت را در بر می گیرد. «ارتقاء فرهنگی» را هر گونه که تعریف نمائیم حداقل شکوفایی استعدادها و روحیه تحقیق و تتبع و ابتکار در میان جامعه (اشاره به وظایف وزارتخانه در بندهای ۳ و ۴ از ماده ۱ شرح وظایف) را شامل می شود. در این رابطه به مسئولیت حمایت، نظارت، تحقیقات و انجام اقدامات لازم از سوی وزارتخانه به نوعی در برخی بندها از جمله بندهای ۴، ۱۲، ۲۷، ۳۰ از ماده ۲ شرح وظایف اشاره شده است. البته برخی از این فعالیتها هم اکنون در حال انجام است، کافی است سهم هر یک را از مجموعه خدمات فرهنگی دستگاه مشخص و جدا نمائیم.

در رابطه با کارمندان دولت، دستگاههای دیگری نظیر سازمان مدیریت و برنامه ریزی و سازمان تبلیغات اسلامی و برخی نهادهای انقلابی در بعضی محورها اشتراکاتی دارند چون همه این دستگاهها دارای کارکرد «عمومی» و یک کارکرد «بخشی» هستند، مثلاً بحث بودجه و امور اداری و استخدامی کارکرد

عمومی سازمان مدیریت و برنامه ریزی و انجام امور آموزشی و تصویب اجرای دوره های علمی کارکرد ویژه و اختصاصی آن است. انجام فعالیت های تبلیغی در حوزه فرهنگ انقلاب کارکرد اختصاصی سازمان تبلیغات اسلامی و فعالیت های این سازمان در حوزه بی نظیر: قرآن - امور مساجد - مناسبت های انقلابی و ... کارکرد عمومی آن است. (در ساختار و شرح وظایف این سازمان ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت دیده شده است). به همین ترتیب برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز می توان ۲ کارکرد عمده قائل شد. نخست انجام برنامه ها و اقدامات فرهنگی براساس وظایف مصوب و اختیارات از جنبه های عمومی (کارکرداول) حمایت، نظارت و یا همکاری در تحقق برنامه های مختلف برای ارتقاء سطح فرهنگی اقشار جامعه از جمله کارمندان دولت (کارکرد دوم) آنچه در بحث ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت مطرح است ناظر بر هر دو بخش می باشد.

ما در این جا به بررسی این موضوع که وزارتخانه تاکنون چه اقداماتی در بحث ارتقاء فرهنگی کارکنان دولت داشته کاری نداریم و بدنبال ارزیابی عملکرد فعالیت های این دستگاه در بخش مربوط نمی باشیم، بیشتر بدنبال پاسخ این سوال هستیم که نقش و جایگاه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در امر ارتقاء فرهنگی جامعه (کارمندان) دولت با رویکرد مهندسی فرهنگی در مجموعه کشور چه می باشد؟ از طرف دیگر موضوع بیشتر پرداختن به جنبه های قانونی فعالیت ها و شناسایی خلأهای احتمالی است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ببیند تکلیفش در برابر نیازهای جدید و برنامه های آینده چیست. اگر واقعاً خلأ قانونی وجود دارد به صورت شفاف بیان شده و راهی برای جبران آن اندیشیده شود، چون چنین انتظاری از این وزارتخانه در میان نخبگان و آحاد مردم وجود دارد. فعالیت هایی که شاید در گذشته به نوعی مغفول مانده اما می تواند در آینده در راستای اهداف و وظایف دستگاه اجرا گردد.

در این رابطه به صورتی شفاف با اتکاء به قانون اساسی، قوانین و مقررات مربوط به شرح وظایف مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و نتایج یک نظرسنجی میدانی در حوزه کارشناسان فرهنگی با بررسی سهم این وزارتخانه و چند دستگاه دیگر از بودجه و امکانات دولتی سعی شده به هردو وجه امکانات قانونی و اختیاری این دستگاه پرداخته شود.

اگر معتقد باشیم وزارتخانه وظیفه ای در این باره ندارد پس باید گفت برخی اقدامات گذشته برخلاف قانون بوده و بودجه و اعتبارات مربوط نیز غیرقانونی صرف گردیده است.

ما اعتقاد داریم مجموعه شرح وظایف فعلی بیانگر رسالت فرهنگی و آموزشی این وزارتخانه در برابر اقشار گوناگون همچون جوانان، دانشجویان، دانش آموزان، کارمندان دولتی می باشد حال چه این بخش را طبیعی و عمومی و شامل بخشی از کل جامعه بنامیم و چه آنرا اختصاصی و مشمول طبقات و اقشار مختلف، در غیر اینصورت باید پذیرفت که قانون گذاران در جمهوری اسلامی از چنین موضوعی غافل بوده اند یا در طول سالهای پس از انقلاب نیز فعالیتی در این بخش نشده و احتیاجی نیز احساس نشده است؟ یا اینکه

تامین نیازهای فرهنگی کارمندان و برخی دیگر از اقشار نظیر جوانان ، دانشجویان ، زنان و ... را فقط از طریق دستگاههایی نظیر: سازمان مدیریت و برنامه ریزی ، آموزش و پرورش ، آموزش عالی و ... بخواهیم .

گرچه در هیچ یک از بندهای وظایف این وزارتخانه عبارت (وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت) نیامده است اما اگر بخواهیم وظایف این وزارتخانه در قبال کارمندان دولت را صرفاً به همین دلیل نادیده بگیریم . در آن صورت برخی از کارهای دیگری که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام داده اما صریحاً در مجموعه وظایف آن نیامده زیر سؤال می رود هم چنین این دستگاه در برابر مجموعه وظایف و تکالیف عمومی و اختصاصی و آرمانهای انقلاب ، اهداف نظام ، انتظارات مردم و دغدغه های مسئولین ، با وظایف سنگین تری روبرو می کند چون این وزارتخانه عضو تعدادی از شوراهای اقماری شورای عالی انقلاب فرهنگی است که به عنوان عضو یا دبیر وظایفی را برعهده دارد. بسیاری از فرامین و رهنمودهای امام و رهبری و طرحها و برنامه های ارائه شده از سوی دولت نیز متوجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است . از لحاظ بودجه و اعتبارات چه در سالهای گذشته و چه آینده امکاناتی (همانند بحث تهاجم فرهنگی) در اختیار این دستگاه نهاده شده و... که فعالیت آن را در موضوع مورد بحث حتمی و قانونی می داند.

با این همه دورنمای آینده و تحولات و نیازهای جدید و مواجهه با تهاجم فرهنگی و یا به تعبیر جدید رهبر انقلاب (ناتوی فرهنگی) ضروری می نماید تا با شناسایی آسیبها و معرفی بایدها و نبایدهای مسئول ، گامهای اساسی برای ارائه برنامه های اصولی در جهت ارتقاء وضعیت فرهنگی در جامعه و لایه های اجتماعی آن برداشته شود.

از سال ۱۳۸۲ بحث مهندسی فرهنگی و مدیریت فرهنگی کشور از سوی رهبر انقلاب مطرح گردید که علاوه بر مسئولیت اصلی که بر عهده شورای عالی انقلاب فرهنگی نهاده اند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز بنابر جایگاه و کارکردهای فرهنگی دارای مسئولیت کلانی نسبت به اقشار گوناگون می باشد و مجموعه کارمندان دولت به عنوان بخش مهم ، فعال و مولد جامعه در این مجموعه از جایگاه ارجمندی برخوردارند ، ارتقاء سطح فرهنگی ، اشاعه و ترویج اخلاق اسلامی ، ارائه آموزشهای همگانی و ... از مسائلی است که در ارتقاء آنان حائز اهمیت است و بر اساس قانون اساسی حکومت و دولت نقش مهمی را بر عهده دارند که تعیین حدود و اختیارات این وزارت خانه همچنین طرح ها و برنامه های خرد و کلان بر اساس قانون اساسی ، اهداف و وظایف مصوب و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی همراه با سایر دستگاهها از جمله سازمان مدیریت و برنامه ریزی و سازمان تبلیغات اسلامی باتوجه به سابقه فعالیت های انجام شده ، وظایف مشترک دستگاههای مسئول و دخیل در امر فرهنگی و تکالیفی که در سالهای اخیر از مجاری قانون و مراجع مسئول برعهده آن نهاده شده است موضوعی است که در این گفتار بدان پرداخته خواهد شد.

۱- مرور تعاریف پایه :

۱/۱- تعریف فرهنگ :

کلمه فرهنگ از دو بخش « فر » و « نگ » یا « هنگ » تشکیل شده که در فارسی اوستایی به معنای کشیدن و فرهیختن است^۱ همچنین ادب ، تربیت ، دانش ، علم ، معرفت و مجموع آداب و رسوم^۲ برابر لاتین آن کلمه **Culture** است که از دو کلمه **Cult** و **Cultivate** تشکیل شده که به معنای پرورش گیاهان و زمین و در معنای وسیعتر آن پرورش ، رشد و نمو، آداب و رسوم و قواعد یک ملت است .

تعاریفی که برای این کلمه هر دو حوزه فرهنگ غرب و شرق آمده به گستردگی خود کلمه فرهنگ است. به نوعی که در یک بیان کلی ، کلیه مسائل و حوزه های مربوط به علم ، دانش ، موسیقی ، هنر ، آداب و رسوم ، ارزشها و هنجارها و ... را در دوحوزه مادی و معنوی شامل می شود. برای همین برخی این اصطلاح را تخصصی تر کرده و برای وجود مادی فرهنگ جدایی ظریفی قائل شده و آنرا « تمدن » نام نهاده اند.

امروزه این واژه در هریک از حوزه های علوم در معنای تخصصی و غیر تخصصی به کار می رود . به گونه ای که اغلب فرآورده های متعالی ذهن نظیر: هنر ، ادبیات ، موسیقی ، نقاشی و... فرهنگ می دانند. همچنین جامعه شناسان آن را شیوه زندگی افراد اطلاق نموده اند ، و برخی دیگر^۳ آنرا دین ، دانش ، قانون ، اخلاق ، آداب و رسوم و هرگونه توانایی و عادت آدمی نامیده اند . بعضی^۴ آنرا بیانگر تمامی باورها، رفتارها و ارزش ها و خواسته ها و شیوه زندگی هرآنچه یک ملت می اندیشد و کارمی کند نامیده و برخی دیگر^۵ هم راه و روش مشخص یک گروه از آدمیان یا طرح کامل زندگی آنان دانسته اند.

از سوی دیگر نگرشها ، رفتارهای آدمی و نقش و کارکرد هریک از حوزه های فرهنگی در تعامل یا تقابل با کنش انسانی باتوجه به ویژگیهای هریک ، فرهنگهای مختلفی را شکل داده که دارای تعاریف مشخصه و خاص خود می باشند . در این بخش هم ما شاهد جنبه های گوناگون و متنوعی از وجوه فرهنگی می باشیم که در حوزه های مختلف تاریخی ، سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی و ... مشاهده می شود . از جمله فرهنگ روزمره ، فرهنگ عمومی ، فرهنگ سازمانی ، فرهنگ ارزشی یا ارزشهای اخلاقی که با توجه به موضوعیت بحث به صورت خلاصه به تعریف^۴ مورد ذکر شده بسنده می شود.

۱-۱-۱- فرهنگ روزمره : کلیه محاورات ، نمادها و نشانه هایی که در طول زندگی روزانه بین افراد رد و بدل می شود و ساختار ارتباطی آنها را شکل می دهد.

۱-۱-۲- فرهنگ عمومی یا **Mus Culture** : فرهنگ توده ها ، ایدئولوژی غالب ، مورد تجربه در زندگی و به طور کلی محتوای کاملی از کاربرد وسیع و تعیین کننده وسایل ارتباط جمعی ، آنطور که در

۱- لغت نامه دهخدا

۲- فرهنگ معین

۳- تایلور

۴- هرستوتیس

۵- کلاکن

برهه ای از زمان مورد استفاده قرار گیرد و ارائه دهنده الگوهای فرهنگی، اخلاقی و ارزشی و تقویت کننده نهادهای فرهنگی بومی بوده و مشارکت مردمی و وفاق ملی را موجب می شود.

۳-۱-۱- فرهنگ سازمانی: فرهنگ حاکم بر یک سازمان، شامل: شیوه عقاید، نظریات، رفتار افراد، نوع پوشش، نشانه ها و علائم و تعامل و ارتباطاتی که افراد آنها را رعایت می نمایند و موجب اتحاد و یکپارچگی اعضای گردیده و شکل دهنده چارچوب کلی ارزشها در سازمان می باشد.

۴-۱-۱- فرهنگ ارزشی: مبانی و اصول و معیارهای معنوی و ارزشی حاکم بر یک رفتار یا همه رفتارهای شخص یا گروهی است که بیشتر نشأت گرفته از اصول اخلاقی است و با رفتارهای ناشی از قانون که ریشه در ضوابط و مقررات اجتماعی دارد متفاوت است.

۱/۲ - انقلاب اسلامی، انقلاب فرهنگی:

انقلاب اسلامی و به تبع آن نظام جمهوری اسلامی که حاصل و دستاورد آن است، انقلاب و نظامی فرهنگی است. همچنان که مسائل و حوادث انقلاب حتی دفاع مقدس و هجوم همه جانبه نظامی و تهاجم فرهنگی دشمن ثابت کرد که همه این تهاجمات و دشمنی ها به خاطر اهداف و آرمانهای فرهنگی این نظام است. از این لحاظ دولت جمهوری اسلامی همانگونه که در اصول و مبانی کلان نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی آمده وظایف مهمی را برعهده دارد. در مقدمه و اصول قانون اساسی مشخصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان نماینده و بازوی فرهنگی دولت در اجرای تکالیفی در بحث فرهنگ عمومی جامعه شده معرفی گردیده است.

۱/۳ - اصول و مبانی فرهنگی جمهوری اسلامی:

جمهوری اسلامی نظامی است مبتنی بر پایه ایمان به خدای یکتا، وحی، معاد، عدالت و امامت و رهبری و معتقد به کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت در برابر خدا که در چارچوب قانون اساسی^۶ اداره می شود.

بر اساس اصل سوم قانون اساسی دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، امکانات خود را برای امور زیر بکار برد.^۷

۱- ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.

۲- بالابردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه های

گروهی و وسائل دیگر.

^۶- اصل دوم
^۷- اصل سوم

۳- تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه های علمی ، فنی ، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

(وظایف مشخص دولت در این زمینه در اصل سوم قانون اساسی به تفصیل در ۱۶ بند آمده است .)
اصول چهارم ، هشتم ، نهم و بیستم هم به نوعی مربوط به امور فرهنگی جامعه بوده و وظایف متقابلی را متوجه نهادهای ذیربط نموده است .

برآیند کلی اصول دیگر قانون اساسی از جمله: اصول دهم ، یازدهم ، دوازدهم ، پانزدهم ، شانزدهم ، بیست و یکم و بیست و چهارم ، یکصد و پنجاه و چهارم ، اختیارات و وظایف قانونی مرتبط با بخش فرهنگ ، دین ، اخلاق و مسائل مبتلابه آن در جامعه می باشد.

۱/۴ - نهادهای مسؤول در امر فرهنگ جامعه از منظر قانون اساسی :

در رابطه با مسائل فرهنگی جامعه (آنگونه که در مقدمه و اصول قانون اساسی مشخص گردیده) وظایفی متوجه دولت است ، وظایفی هم برعهده نهادهای انقلابی گذاشته شده است . در بخش دستگاههای دولتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - سازمان فرهنگ و ارتباطات و به نوعی وزارت تحقیقات و فناوری ، وزارت آموزش و پرورش ، سازمان مدیریت و برنامه ریزی عهده دار آن می باشند . در بخش نهادهای انقلابی نیز نهادهایی همچون : شورای عالی انقلاب فرهنگی ، سازمان صدا و سیما ، سازمان تبلیغات اسلامی ، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و ... براساس اهداف و وظایف مصوب مشغول انجام امور فرهنگی می باشند.

قبل از ورود به حوزه وظایف و اختیارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی پرداختن به اهداف و وظایف مصوب سازمان مدیریت و برنامه ریزی و سازمان تبلیغات اسلامی به جهت اهداف و وظایفی که مرتبط با موضوع مورد بحث حائز اهمیت است :

الف - سازمان مدیریت و برنامه ریزی :

وظیفه اصلی این سازمان در ۲ بخش برنامه و بودجه و اموراداری و استخدامی کشور خلاصه می شود اما به خاطر نقش مهم و اصلی که در زمینه استقرار نظام برنامه ریزی ، تخصیص بودجه و اعتبارات ، اعمال نظارت بر اجرای برنامه ، تهیه و اجرای نظام ارزشیابی و کارآیی و عملکرد کارمندان دولت متوجه این سازمان می شازد به مهمترین آنها اشاره می شود:

۱- استقرار نظام برنامه ریزی ، بودجه بندی و نظارت برای پیشرفت و توسعه همه جانبه و ... در چارچوب سیاست های مقام معظم رهبری و تدابیر ریاست محترم جمهوری و اهداف نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران.

- ۲- انجام مطالعات و بررسی های اقتصادی و اجتماعی و پیش بینی منابع کشور به منظور تهیه و تنظیم استراتژی ها و تنظیم برنامه های بلند مدت ، میان مدت و کوتاه مدت و همچنین بودجه های سالانه .
- ۳- پیشنهاد خط مشی ها و سیاستهای مربوط به بودجه کل کشور به شورای اقتصاد.
- ۴- ارزشیابی ، کارآئی و عملکرد دستگاههای اجرایی کشور و گزارش آن به ریاست جمهوری .
- ۵- فراهم آوردن موجبات سازگاری و انطباق نظام و تشکیلات اداری کشور با اقتضادات ساختاری و شرایط و مقتضیات کشور (تحولات سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی کشور)
- ۶- فراهم آوردن موجبات دستیابی به نظامات صحیح خدمت رسانی به اقشار مختلف اجتماعی و ارتقاء و سازماندهی تشکیلات دولتی در ارتباط با ارائه خدمات عمومی .
- ۷- برنامه ریزی برای ارتقاء اثر بخشی و کارآئی نظام اداری و افزایش بهره وری آن .
- ۸- حمایت از توسعه منابع انسانی کشور.
- ۹- انجام اقدامات لازم در زمینه ارزشیابی کارآئی و عملکرد دستگاههای اجرائی کشور به مثابه سازو کار فایق برای اعمال نظارت رئیس جمهوری و ارائه گزارشهای لازم به رئیس جمهوری .
- ۱۰- فراهم آوردن موجبات اجرای برنامه آموزش عامه (مردمی) بمنظور افزایش آگاهیهای عمومی نسبت به وظایف و مسئولیت های ارگانهای مختلف دولتی و مقررات مورد اعمال این دستگاهها و مقدرات و امکانات آنها.
- ۱۱- بررسی و مطالعه در زمینه نیازمندیهای آموزشی کارمندان دولت در سطوح مختلف شغلی و تهیه و تنظیم برنامه های آموزشی قبل و ضمن خدمت وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی در اداره امور مربوط به بورسهای کارمندان دولت .

ب- سازمان تبلیغات اسلامی :

این سازمان به عنوان نهاد انقلاب اسلامی دارای یک سری اهداف متعالی و وظایف عامه در بحث تبلیغات ، معارف اسلامی و... می باشد. در سالهای گذشته فعالیت های موثری نیز در زمینه فعالیت های دینی و ارتقاء فرهنگی جامعه و بعضاً کارمندان دولت در محیط های اداری داشته است. در اهداف و وظایف مصوب این سازمان مواردی وجود دارد از جمله :

- ۱- گسترش و نشر قوانین و معارف اسلام ناب محمدی.
- ۲- بالا بردن سطح دانش اسلامی مردم و عمق بخشیدن به آن و .....
- ۳- تبیین اهداف و مواضع عقیدتی و سیاسی انقلاب اسلامی و تحکیم مبانی آن .
- ۴- انسجام ، سازماندهی و هماهنگ ساختن فعالیت های تبلیغاتی مردم .
- ۵- مقابله فکری با فرهنگ ضد اسلامی و ضد انقلابی.

- ۶- زمینه سازی برای محو عوامل فساد فرهنگی و اخلاقی و ارائه خوبی ها و...
- ۷- عمق بخشیدن به فعالیت های تبلیغی و فرهنگی و....
- ۸- انجام مطالعات و تحقیقات اصولی بمنظور شناخت و شناساندن فرهنگ و معارف اسلامی و...
- ۹- چاپ و انتشار کتب ، مجلات و جزوات عقیدتی سیاسی و ....
- ۱۰- تربیت و اعزام معلم و مدرس به مناطق مورد نیاز و....

ج- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی:

این وزارتخانه به عنوان دولت جمهوری اسلامی در امر فرهنگی ، اختیارات و وظایف مهمی در قبال کل جامعه و مجموعه کارکنان و کارمندان دولت که بخش مهمی از جامعه انسانی کشور را تشکیل می دهد برعهده دارد. نقشی که برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان تنها وزارتخانه متکفل امر فرهنگ و هنر در کشور نهاده شده وسیع و قابل توجه است .

این موارد در قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۶۶/۲/۲۳ در طی ۴ ماده و تبصره ها و بندهای مربوط بیان گردیده که در اینجا مشخصاً به اهداف وظایف تعریف شده در این بخش اشاره می شود.

ماده ۱- به منظور تحقق اهداف زیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تشکیل می گردد:

- ۱- رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و تقوی
- ۲- استقلال فرهنگی و مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب
- ۳- اعتلای آگاهیهای عمومی در زمینه های مختلف و شکوفایی استعدادها و روحیه تحقیق ، تتبع و ابتکار در جامعه
- ۴- رواج فرهنگ و هنر اسلامی و ....

ماده ۲- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که مسئول اجرای سیاست های رسمی نظام جمهوری اسلامی ایران در زمینه فرهنگ عمومی است وظایف اساسی زیر را در تحقق مفاد ۱ عهده دار می باشد:

- ۱- شناساندن مبانی ، مظاهر و اهداف انقلاب اسلامی به جهانیان با بهره گیری از وسایل و امکانات هنری سمعی و بصری ، کتب ، نشریات و برگزاری گروههای فرهنگی و سایر اقدامات لازم .
- ۲- گردآوری و طبقه بندی کلیه مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی از قبیل فیلم - کتاب - تصویر و سایر انتشارات مربوط به جمهوری اسلامی ایران و نشر موارد لازم .
- ۳- تمرکز و بررسی اخبار و اطلاعات مربوط به پیشرفت برنامه ها و فعالیت های دستگاههای دولتی و نهادهای انقلاب اسلامی به منظور انتشار آنها.
- ۴- تقویت روح تحقیق ، تتبع و ابتکار در تمامی زمینه های فرهنگی و هنر اسلامی و ایرانی از طریق تشویق و حمایت نویسندگان ، شعرا ، ادبا هنرمندان و معرفی و بزرگداشت علما ، عرفا و

شخصیت های فرهنگی جهان اسلامی و تولید و نشر آثار مربوط به آنان و همچنین پرورش استعدادها و ذوق فرهنگی و هنری افراد.

۵- ایجاد و توسعه و تجهیز و اداره کتابخانه های عمومی و تأسیسات فرهنگی ، هنری و سینمایی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سراسر کشور.

۶- تهیه و تدوین آئین نامه ها و ضوابط ناظر بر تشکیل جشنواره ها و نمایشگاههای فرهنگی ، هنری و مسابقات سینمایی و ادبی در داخل و خارج از کشور.

۷- تحقیق درباره اثرات وسایل ارتباط جمعی و سنجش میزان تأثیر برنامه ها و فعالیت های گفتاری تصویری - مطبوعاتی و خبری و متون چاپ شده در افکار عمومی با همکاری دستگاههای ذیربط .

۸- انجام مطالعات و تحقیقات لازم پیرامون مسائل و مبانی فرهنگ عمومی ، هنر ، سینما ، تأثر و دیگر زمینه های فرهنگی و هنری مربوط به منظور استفاده از نتایج حاصل در برنامه ریزی های فرهنگی و هنری و دیگر امور مربوط و نهایتاً بهبود کمی و کیفی امور محوله .

۹- برنامه ریزی فرهنگی و تبلیغی در جهت همکاری بیشتر مردم با دولت و بررسی پیرامون اثرات برنامه ها و فعالیت های دولت در افکار عمومی و ارائه آن به هیأت وزیران .

۱۰-تنظیم سیاست های کلی فرهنگی ، هنری ، سینمایی کشور و ارائه آنها به مجلس شورای اسلامی جهت تصویب با رعایت اصل ۷۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی .

۱۱-تأسیس و اداره مؤسسات آموزشی لازم بمنظور آموزش افراد مجرب در رشته های مختلف فرهنگ ، هنر ، ارشاد و جهانگردی و امور مربوط دیگر برحسب مورد با همکاری دستگاههای ذیربط .

ملاحظه می گردد براساس ماده ۱ مسئول اصلی و کلان در زمینه رشد اخلاقی ، اعتلای فرهنگی ، هنری و از طرفی مصونیت فرهنگی جامعه و اعتلای آگاهی های عمومی برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می باشد این وظیفه دردوبخش سیاستگذاری و اجرا خلاصه می شود در بخش اول براساس بند ۲۹ از ماده ۲ «تنظیم سیاستهای کلی فرهنگی و... کشور و ارائه آنها با مجلس شورای اسلامی جهت تصویب» و در بخش دوم براساس ماده ۲ «مسئول اجرای سیاست های رسمی نظامی جمهوری اسلامی در زمینه فرهنگ عمومی» در قالب موارد اشاره شده بویژه مواد ۱ و ۲ این شرح وظایف به بحث تنظیم سیاستها - اجرای سیاستهای رسمی نظام در زمینه فرهنگ عمومی و اعتلای آگاهیهای عمومی اشاره نموده که بخش وسیع کارمندان و نظام اداری و اجرایی کشور نیز شامل می شود.

۲- مرور قوانین و مقررات مرتبط با وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی :

بر اساس قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی ، قانون برنامه توسعه اول ، دوم و سوم و چهارم و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی این وزارتخانه به صورت مستقیم یا غیر مستقیم موظف به اجرای برخی

سیاستهای فرهنگی بوده و مسئولیت هایی در جهت ارتقاء فرهنگ عمومی و اعتلای فرهنگی جامعه پذیرفته است که ذیلاً به مهمترین آنها اشاره می شود:

د- قانون نحوه حفظ آثار و یاد حضرت امام خمینی (ره):

ماده ۳- وزارتخانه های فرهنگ و ارشاد اسلامی و ... موظف است با همکاری و هماهنگی مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام (قدس سره) برنامه های جامع و گسترده ای را در جهت تبلیغ و ترویج و نشر آثار و اندیشه ها و زندگینامه امام خمینی (ره) در داخل و خارج از کشور با استفاده از کلیه امکانات فرهنگی و هنری و امکانات تجسمی و رسانه های همگانی تهیه و به اجرا درآورد.

۳- مرور وضعیت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در برنامه های توسعه :

۳/۱ = قانون برنامه اول توسعه فرهنگی ، اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران :

تبصره ۵۱:

« به موجب این قانون اجازه داده می شود درطول برنامه پنج ساله ، هرساله معادل درآمدهای حاصل از فعالیت های فرهنگی ، هنری ، سیاحتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که به خزانه واریز می گردد هنگام تنظیم بودجه سالیانه در ردیف جداگانه ای در بودجه وزارت مذکور جهت توسعه فعالیت ها منظور شده و امکان هزینه آن فراهم گردد . »

هدف های کلی :

مورد ۳- گسترش کمی و ارتقاء کیفی فرهنگی ، فرهنگ عمومی تعلیم و تربیت و علوم و فنون در جامعه یاتوجه خاص نسبت به نسل جوان .

خط مشی ها :

مورد ۳- گسترش کمی و ارتقاء کیفی فرهنگ عمومی ...

۳-۱- سازماندهی و سیاستگذاری هماهنگ و همگون در امر فعالیتهای فرهنگی برمبنای آرادی عمل واحدهای اجرائی جهت تحقق ، تتبع ، نوآوری و ارائه خدمات فرهنگی .

۳-۲- همگانی کردن فعالیت های فرهنگی و اجتناب از تفکر دولتی نمودن امور فرهنگی با تاکید برسیاستهای نظارتی و هدایتی دولت.

۳-۳- ترویج و نشر آثار و یاد رهبر کبیر انقلاب اسلامی.

۳-۴- مشارکت بیشتر زنان در امور فرهنگی ، اقتصادی ، اجتماعی ، آموزشی با حفظ شئون خانوادگی و ارزش های متعالی شخصیت اسلامی زن .

۹- رشد فضائل براساس اخلاق اسلامی و ارتقاء کمی و کیفی فرهنگ عمومی جامعه .

۱۳- تلاش در جهت حاکمیت کامل قانون کار و حفظ امنیت همه جانبه آحاد مردم و ترویج فرهنگ احترام به قانون ، نظم اجتماعی و وجدان کاری .

۱۶- تقویت و ترویج ارزشهای انقلاب اسلامی

۳/۲ - قانون برنامه دوم توسعه فرهنگی ، اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی :

خط مشی های اساسی :

۱۴-۱- سعی در جهت دهی و هدایت سهم عمده منابع مالی به شاخصهای اجتماعی شامل : فرهنگ ، آموزش عمومی ، بهداشت و درمان و آموزش عالی و تحقیقات و تربیت بدنی .

۲- رشد فضائل براساس اخلاق اسلامی و ارتقاء کمی و کیفی فرهنگ عمومی جامعه از طریق :

۲/۱- معرفی و ترویج شخصیت ، اخلاق ، افکار و آثار امام خمینی (ره)

۲/۲- سازماندهی و سیاستگذاری هماهنگ در امر فعالیت های فرهنگی در زمینه های فرهنگی و اخلاقی جامعه .

۲-۷- تشکیل و سازماندهی مناسب در تمامی ارگانها و سازمانها و نهادهای موجودی که بنحوی در امور سیاستگذاری ، تصمیم گیری و اجرایی تبلیغاتی و فرهنگی کشور فعالیت دارند.

۲-۱۸- استمرار کمک های مستقیم دولت به بخش فرهنگ و تقویت و توسعه آن .

هدایت جوانان و نوجوانان در عرصه های مختلف ایمان مذهبی ، فرهنگ خودی ... و مشارکت در صحنه های فرهنگی ، اجتماعی و ...

۳-۲- ترویج رفتار مناسب فردی ، خانوادگی ، مبارزه با رواج الگوهای ناهنجار رفتار ناشی از تراوش فرهنگی بیگانه .

۳-۷- آگاه ساختن جوانان نسبت به موارث غنی فرهنگی ، اسلامی و ملی ، مبارزه با روحیه حقارت از خود بیگانگی در برابر فرهنگ غرب .

شناساندن دشمنان داخلی و خارجی و تقویت روح مقاومت در برابر تهاجم فرهنگی و مفساد اجتماعی و بزهکاری .

تبصره ۵۶ :

دولت موظف است برای تحقق اهداف فرهنگی برنامه پنجساله دوم در جهت رشد فعالیت های فرهنگی و مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن علاوه بر اعتبارات مصوب در طول برنامه ، سه هزارم از کل اعتبارات جاری و عمرانی برنامه دوم را به استثناء اعتبارات مربوط به امور دفاعی و آموزشی در بودجه سالانه به برنامه های بخشهای زیر اختصاص دهد:

- مؤسسه تنظیم نشر آثار امام خمینی (ره) (۱۰٪)

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان میراث فرهنگی و سازمان تبلیغات اسلامی (۳۰٪)

- توزیع اعتبارات به سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران (۶۰٪)

تبصره ۵۸:

به منظور ارتقاء سطح علمی و کارآیی دست اندرکاران برنامه های فرهنگی، هنری، ورزشی، ترتیبات لازم از سوی دولت در جهت توسعه مراکز آموزشی دولتی و غیر دولتی با رعایت ضوابط اسلامی در رشته های چاپ و نشر، سینما، ایرانگردی، جهانگردی، نویسندگی، فعالیت های هنری، تبلیغی، تثبیت آموزشهای تخصصی و کاربردی ضمن خدمت اتخاذ و شرایط لازم را جهت بروز نوآوری ها در امور فرهنگی ایجاد می کند که گردش اقتصادی آنها به سود متعارف باشد.

۳/۳- قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران:

ماده ۱۵۹:

بند ۵) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است به منظور ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و بزرگداشت یاد شهیدان و تجلیل از ایثارگران حماسه دفاع مقدس و اعطای تسهیلات ویژه در فعالیت های فرهنگی، هنری به خانواده های معظم شاهد و... طرحهای ویژه ای را به هیأت وزیران ارائه کند.

ماده ۱۶۲:

به منظور شناخت تحولات فرهنگی جامعه، افزایش کارآیی دستگاههای فرهنگی، ساماندهی مجموعه فعالیت های مؤثر بر فرهنگ عمومی جامعه و اعمال نظارت مستمر بر فعالیت های فرهنگی، اقدامات ذیل به عمل خواهد آمد:

الف- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است با انجام مطالعات لازم و با مشخص نمودن تعاریف، مفاهیم اصلی فرهنگ نسبت به تعریف شاخصهای فرهنگی متناسب با اهداف و آرمانهای نظام جمهوری اسلامی و سیاستهای فرهنگی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی اقدام و پس از تایید شورای مذکور با مبنا قرار دادن آنها و با همکاری مرکز آمار ایران به ترتیب ذیل (که در برنامه به طور مفصل آمده است) نسبت به تولید اطلاعات مربوط به آنها و اندازه گیری تحولات شاخص های مزبور طی سالهای برنامه سوم اقدام نماید...

۱- هر دو سال یکبار تحولات شاخصهای مربوط به تغییرات فکری، بینشی، رفتاری جامع را تعیین و برای بررسی در اختیار دستگاهها و نهادهای ذیربط قرار دهد.

۲- همه ساله تحولات شاخصهای مربوط به میزان مصرف کالاها و خدمات فرهنگی در کل کشور و مناطق مختلف را تعیین کند.

۳- همه ساله اطلاعات، آمار و تحولات شاخصهای فرهنگی مربوط به نیروی انسانی، فضاها، تجهیزات فرهنگی، اعم از دولتی و غیردولتی را در کل کشور به تفکیک استان تعیین نماید.

ب - دولت موظف است تا پایان سال اول برنامه سوم اقدامات قانونی لازم در خصوص نحوه انجام فعالیتهای فرهنگی دستگاههای اجرایی متولی امور فرهنگی اعم از دولتی، نهادهای سازمانهای عمومی غیردولتی را به شفاف سازی مسئولیتهای دولت در قبال تحولات فرهنگی، افزایش کارائی، حذف فعالیتهای موازی، برقراری انضباط مالی، تنوع بخشیدن به روشهای تأمین منابع مالی، فراهم آوردن زمینه های بیشتر مشارکت مردم در امور فرهنگی را در قالب طرح ساماندهی امور فرهنگی تهیه نمایند .

ج - به منظور ارزیابی تحولات فرهنگ عمومی و میزان اثربخشی مجموعه فعالیتهای فرهنگی که از طریق دستگاههای آموزشی، فرهنگی رسانه ها و سایر دستگاههای اجرایی و نهادهای غیردولتی صورت می گیرد « ستاد نظارت و ارزیابی » زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی ایجاد می گردد تا نسبت به انجام فعالیتهای زیر اقدام نماید :

۱- با استفاده از اطلاعات و شاخصهای بند (الف) این ماده، انجام مطالعات و تحقیقات لازم، چالشها و بحرانهای فرهنگی، قابل پیش بینی ناشی از توسعه ارتباطات فرهنگی و تهاجم فرهنگی بیگانه را شناسایی و پس از تایید شورای عالی انقلاب فرهنگی و بر حسب مورد به دستگاههای مسئول منعکس نماید .

۲- میزان و نحوه اثربخشی فعالیتهای فرهنگی، آموزشی و پژوهشی دستگاههای مختلف اجرایی بخش فرهنگ و هنر، ارتباطات جمعی و تربیت بدنی در برنامه سوم توسعه را ارزیابی و پس از تایید شورای عالی انقلاب فرهنگی به مراجع ذیربط گزارش می دهد .

۳- با انجام مطالعات مستمر روند تحقق و پیگیری دیدگاههای حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری در حوزه فرهنگ را در دستگاهها و نهادهای مختلف و در فرهنگ عمومی جامعه ارزیابی و نتایج حاصل را در اختیار مراجع ذیربط قرار دهد .

ماده ۱۵۹ :

برای اعتلای معرفت دینی و قرآنی و بهره گیری از اندیشه های والای حضرت امام خمینی (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت آیت اله خامنه ای در تحکیم مبانی فکری ارزش های انقلاب اسلامی و فرهنگ جهاد و شهادت در جامعه بویژه وزارتخانه های فرهنگ و ارشاد اسلامی و ... که از بودجه عمومی استفاده می کنند موظف اند .

د : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است به منظور ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و بزرگداشت یاد شهیدان و تجلیل از ایثارگران و حماسه دفاع مقدس و اعطای تسهیلات ویژه در فعالیتهای فرهنگی، هنری به خانواده های معظم شاهد و ایثارگران با همکاری بنیاد شهید انقلاب اسلامی و بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی و بنیاد حفظ آثار و ارزشهای دفاع مقدس، طرح مناسبی را تهیه و به هیات وزیران ارائه کند .

۴-۳ - قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران :

ماده ۱۰۴ - دولت مکلف است به منظور رونق اقتصاد فرهنگ، افزایش اشتغال، بهبود کیفیت کالا و خدمات، رقابت پذیری، خلق منابع جدید، توزیع عادلانه محصولات و خدمات و ایجاد بستر مناسب برای ورود به بازارهای جهانی فرهنگ و هنر و تأمین فضاهای کافی برای عرضه محصولات فرهنگی، اقدامهای ذیل را به عمل آورد :

الف - اصلاح قوانین و مقررات برای رفع موانع انحصاری، تقویت رقابت پذیری و فراهم سازی زمینه های بسط مشارکت مردم، نهادهای غیردولتی، صنفی و حرفه ای در امور فرهنگی و هنری.

ب - اقدام قانونی لازم برای تأسیس صندوقهای غیردولتی ضمانت به منظور حمایت از تولید، توزیع و صادرات کالاها و خدمات فرهنگی و هنری، سینمایی، مطبوعاتی و ورزشی در سطح ملی و بین المللی.

ج - احصاء و ارتقاء سهم بخش فرهنگ، بر اساس شاخص های مورد نظر در اقتصاد ملی و منظور نمودن رشد متناسب سالانه در لوايح بودجه برای دستیابی به استانداردهای ملی که در سال اول برنامه چهارم به تصویب دولت می رسد.

ی - به دولت اجازه داده می شود تا نیم درصد (۰/۵٪) از اعتبارات دستگاههای موضوع ماده (۱۶۰) این قانون را با پیشنهاد رئیس دستگاه مربوطه برای انجام امور فرهنگی، هنری، سینمایی و مطبوعاتی جهت ترویج فضائل اخلاقی و معارف اسلامی کارکنان خود هزینه نماید.

ماده ۱۰۶ - دولت مکلف است به منظور تعمیق ارزشها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت اسلامی - ایرانی، اعتلای معرفت دینی و توسعه فرهنگ قرآنی، اقدام های ذیل را انجام دهد :

الف - بسط آگاهی ها و فضائل اخلاقی در میان اقشار مختلف مردم و زمینه سازی اقدامهای لازم برای ایجاد فضای فرهنگی سالم و شرایط مناسب برای احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر و اهتمام به آن.

ج - حمایت از پژوهشهای راهبردی و بنیادی در زمینه اعتلای معرفی دینی و توسعه فعالیتهای قرآنی.

و - تداوم نهضت قرآن آموزی.

ک - استمرار اجرای طرح ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

ماده ۱۰۸ - دولت موظف است به منظور زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی و سیره عملی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذارها و برنامه ریزی ها و تسری آن در مجموعه ارکان نظام، اقدامهای زیر را انجام دهد :

الف - حمایت از انجام مطالعات بنیادی و کاربردی در عرصه فرهنگ سازی، پژوهشی، آموزشی و اطلاع رسانی با تکیه بر علوم، فناوری و بهره گیری مناسب از ظرفیت دانشگاه ها و مؤسسات پژوهشی و حمایت از پایان نامه های دوره های تحصیلات تکمیلی با موضوعات مربوط به امام (ره) و انقلاب اسلامی.

۴ - مرور وضعیت وزارت ارشاد در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی :

شورای عالی انقلاب فرهنگی بر اساس فرمان حضرت امام (ره) جهت برنامه ریزی و تعیین خط مشی فرهنگی کلان نظام جمهوری اسلامی و ... تشکیل و طبق مصوب هشتاد و هشتمین جلسه مورخ ۶۵/۷/۱۵ با توجه به فرمان مورخ ۱۳۶۳/۱۲/۶ امام راحل « مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در حکم قانون است و وزارتخانه های مختلف لازم است در مورد تامین بودجه و مساعدتهای مورد نیاز برای اجرای مصوبات و همچنین استخدام اشخاص اهتمام ورزند». این شورا تا کنون مصوباتی داشته که برخی از آنها متوجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است از جمله :

۴/۱ - اصول سیاست فرهنگی کشور مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی :

« سیاست فرهنگی که در حقیقت همان توافق رسمی و اتفاق نظر مسئولان و متصدیان امور در تشخیص، تدوین و تعیین مهمترین اصول و اولویتهای لازم الرعایه در حرکت فرهنگی است و می توان اصول راهنمای کارگزاران فرهنگی و مجموعه علائم و نشانه هایی دانست که حرکت را نشان می دهد. به عبارت دیگر نوعی دستورالعمل فرهنگی است.^۸ در رابطه با اجرای این سیاستها "مسئولان، متصدیان و همه مراجع و مراکز فرهنگی وابسته به دولت و نظام جمهوری اسلامی ایران مجریان و مخاطبین سیاستهای فرهنگی کشور در درجه اول اند"^۹ اجرا و هماهنگی، مسئولیت نظارت و ایجاد هماهنگی لازم در اجرای سیاستها بر عهده شورای عالی است که^{۱۰} دستگاہها از جمله وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بطور اخص مجریان آن^{۱۱} بوده و در ضمن موظفند هر ۶ ماه گزارش عملکرد خود را به دبیرخانه شورای عالی تسلیم نمایند.^{۱۲}

۴/۱/۱ - بخشهایی از اصول سیاستهای فرهنگی کشور

این اصول بیش از همه وزارتخانه های فرهنگ و ارشاد اسلامی - وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت آموزش و پرورش را متوجه اهداف و وظایف مهمی کرده است که ذیلاً به آن اشاره می شود :

---

۱ - مقدمه اصول سیاستهای فرهنگی
۲ - مقدمه اصول سیاستهای فرهنگی
۳ - بند ۴۹ اصول سیاستهای فرهنگی
۴ - تبصره ۵ اصول سیاستهای فرهنگی
۵ - تبصره الف اصول سیاستهای فرهنگی

- ۱- بازشناسی و ارزیابی مواریت و سنن تاریخی و ملی در عرصه های مختلف دینی ، علمی ، ادبی و هنری و فرهنگ عمومی .
- ۲- شناخت جامع فرهنگ و مدنیت اسلام و ایران در ترویج اخلاق و معارف اسلامی و معرفی شخصیت ها و عظمت های تاریخ اسلام ایران .
- ۳- شناخت فرهنگ و تجربه های بشری و استفاده از دستاوردهای علمی و فرهنگی جهانی با بهره گیری از کلیه روشها و ابزارهای مفید و مناسب .
- ۴- تلاش مستمر در جهت رشد علمی و فرهنگی جامعه و ...
- ۵- بسط زمینه های لازم برای شکوفایی استعدادها و خلاقیتها ، ابتکارات و ابداعات .
- ۶- فراهم ساختن شرایط وامکانات کافی برای مطالعه و تحقیق و بهره گیری نتایج آن در همه زمینه ها.
- ۷- گسترش زمینه مشارکت و مباشرت مردم در امور فرهنگی ، هنری ، علمی و اجتماعی و همچنین حمایت از فعالیتها و اقدامات غیر دولتی به منظور همگانی شدن و توسعه امور فرهنگی با نظرات دولت.
- ۸- اتخاذ سیاستهای ایجابی و مثبت در امور فرهنگی، هنری و اجتماعی و ایجاد مصونیت برای افراد جامعه .
- ۹- آموزش و تشویق برای تقویت روح اجتماعی و مقدم داشتن مصالح جمعی بر منافع فردی - احترام گذاشتن به قانون و نظم عمومی .
- ۱۰- توسعه و اعتلای تبلیغات فرهنگی و هنری به نحوه مناسب به منظور ترویج و تحکیم فضایل اخلاقی و...

۴/۱/۲ - اولویتهای کاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بر اساس اصول سیاستهای فرهنگی کشور:

- ۱- اهتمام به کشف استعدادها و خلاقیتهای فرهنگی، هنری و آموزش و تربیت نیروی انسانی .
- ۲- حمایت های معنوی و مادی از مراکز و فعالیتهای فرهنگی و هنری و تأمین اجتماعی از باب فرهنگ و هنر و تشویق آنان به آفرینشها و ابداعات فرهنگی و هنری.
- ۳- تشویق سرمایه گذاری و مشارکت مردم و هدایت انگیزه های معنوی آنان در جهت تأمین نیازهای بخش فرهنگ و هنر و ایجاد تسهیلات لازم در این زمینه و تضمین حقوق سرمایه گذاران .
- ۴- تمرکز در سیاست گذاری - عدم تمرکز در امور اجرایی و هماهنگی تشکیلات و فعالیتهای فرهنگی هنری .
- ۵- سازماندهی و بهره برداری مطلوب از امکانات و تأسیسات فرهنگی و هنری نهادهای دولتی غیرفرهنگی و جلوگیری از دوباره کاری ها در امور غیرضروری .
- ۶- تقویت ارتباط مناسب و مکمل میان بخش فرهنگی و بخش آموزش کشور به ویژه در زمینه تربیت نیروی انسانی و گسترش فعالیتهای فرهنگی و هنری در مراکز آموزشی .

۷- اختصاص درآمدهای حاصل از خدمات و تولیدات فرهنگی و هنری و استفاده از آن در بازسازی و توسعه بخش فرهنگ و اطلاع رسانی .

۸- آموزش مستمر نیروی انسانی و مدیران شاغل در بخش فرهنگ .

۴/۱/۳ - سیاستهای مقابله با تهاجم فرهنگی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی :

بر اساس تعریف ارائه شده در مقدمه این سیاستها عبارت است از تلاش برنامه ریزی شده و سازمان یافته تمام یا بخشی از یک یا چند گروه اجتماعی - فرهنگی یا ملت یا جامعه یا تمدن و یا دولت برای تحمیل مبانی و اصول اجتماعی ، باورها و ارزشها ، اخلاقیات و رفتارهای مورد نظر خویش بر سایر گروهها و جوامع و ارائه اطلاعات انبوه به ملتها و تغییر در نظام ارزشهایشان ، به طوری که تصمیم گیریها در کشور مورد تهاجم منجر به تامین سیاسی و اقتصادی و ... کشورهایی بشود که از آن سوء استفاده می کنند .

طرح بند ج ، در بخش اجرای این سیاستها دستگاههای تبلیغی و رسانه های گروهی برنامه هایی در دو بخش فرهنگی هنری و مطبوعات باید انجام دهند که برخی از جمله موارد زیر در ارتباط با وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است :

۴/۱/۵ - برنامه های فرهنگی ، هنری :

- ۱-۱- توجه نهادها و رسانه های گروهی به تولید مؤثر فرهنگی
- ۱-۲- ترویج مفاهیم و معارف اسلامی و رعایت حد اعتدال در تبلیغ
- ۱-۳- تقویت روحیه تقوا و اخلاق اسلامی
- ۱-۷- حفظ روحیه و شور انقلابی مردم
- ۱-۱۷- کمک به نهادهای مردمی برای فعال شدن روزمره در مسائل فرهنگی و فکری
- ۱-۲۲- تقویت مراکز پژوهشی فرهنگی
- ۱-۲۳- تشویق مردم به مشارکت و هدایت انگیزه های آنان در جهت فعالیت در امور فرهنگی و هنری

۴/۱/۶ - شورای فرهنگ عمومی :

این شورا به منظور سیاستگذاری ، هدایت و نظارت در امر فرهنگ عمومی کشور و زیرنظر شورایی عالی انقلاب فرهنگی به ریاست وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و با عضویت برخی وزرا - رؤسای سازمانها و کمیسیونهای مجلس شورای اسلامی تشکیل گردیده و بر اساس وظایف ۱۰ گانه مسئولیت مهمی را در قبال فرهنگ عمومی جامعه و ارتقاء فرهنگی و دینی بر عهده دارد که بر برخی از وظایف آن اشاره می شود .

۱- برنامه ریزی و هدایت فرهنگ عمومی ، به منظور تحقق اهداف و اجرای سیاستهای فرهنگی کشور مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی .

۲- تهیه و تدوین طرحهایی برای هماهنگ کردن کوششهای فرهنگی و هنری و تبلیغی در سازمانها و مراکز رسمی ، فرهنگی و هنری در جهت اعتلای فرهنگ و هنر و بهبود کیفیت آنها و پیشنهاد طرحها به شورای عالی انقلاب فرهنگی و نیز تهیه و پیشنهاد موضوعات و طرحهایی راجع به آن بخش از وظایف شورای عالی که به شورای فرهنگی مربوط است .

۳- فراهم کردن زمینه کاری و هماهنگی دستگاههای دولتی در اجرای آن بخش از وظایف آنها که راجع به گسترش ارتقاء تعمیق فرهنگ عمومی است .

۵- مرور وضعیت وزارت ارشاد در تعامل با سایر :

۵/۱- مطبوعات :

در این بخش نیز با توجه به اینکه وزارت ارشاد در قالب معاونت مطبوعاتی از جنبه های مختلف بر امور مطبوعاتی کشور اعمال نظارت و انجام اقدامات قانونی می نماید وظایفی به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر اساس قانون مطبوعات و شرح وظایف متوجه این وزارتخانه می باشد که می تواند در ارتقاء فرهنگی جامعه و کارمندان دولت مؤثر باشد . اما به دلیل عدم ارتباط مستقیم آن با بحث از ذکر آن خودداری می گردد .

۵/۲- تعامل با روابط عمومی ها :

این وزارتخانه در راستای اهداف وظایف قانونی از طریق روابط عمومی وزارتخانه ها ، تعامل و ارتباط داشته و با برگزاری نشست های ماهانه بین روابط عمومی ها ، انجام هماهنگی از طریق اداره تبلیغات ، برگزاری دوره های آموزشی و پژوهشی و اخذ گزارش و ارزیابی فعالیت ها و همچنین برگزاری جشنواره و ... بر ارتقاء سطح فعالیت روابط عمومی و افزایش تعامل و ارتباطات آنها اقدام می نماید که این موارد می تواند در راستای ارتقاء آموزشی و فرهنگی کارمندان دولت به خاطر نقش و جایگاهی که روابط عمومی دستگاهها در تعاملات سازمانی و انجام امور فرهنگی و تبلیغاتی در ادارات بر عهده دارند ارزیابی شود .

۶- دغدغه ها و نگرانیهای موجود در عرصه فرهنگ کشور :

در سالهای گذشته فعالیتهای مفید و مؤثری در عرصه های فرهنگی انجام شده ، آمارهای ارائه شده نیز حاکی از رشد نسبی شاخصهای مورد نظر می باشد ، اما نگاهی به آرمانهای بلند انقلاب و آسیب های شناسایی شده در سالیان اخیر نابسامانی ، ناکارآمدی و بعضاً فسادهایی گزارش گردیده که علاوه بر تشدید فعالیتهای دشمنان این نظام بیانگر مشکلات و کمبودهای مختلفی است که برخی از آنها متوجه دستگاههای مسئول در امر فرهنگ است شناسایی این خلأها و ارائه راهکارهای علمی در ۲ بخش برنامه ریزی و اجرا لازم به نظر می رسد .

عمده ترین دغدغه های فرهنگی و ارزشی که در رابطه با وضعیت و فضای حاکم بر ارزشهای فرهنگی جامعه مطرح است و به نوعی ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت نیز به عنوان عناصر فعال و اثربخش جامعه در برمی گیرد در بخشهای زیر ارائه می گردد :

۶/۱- برنامه ریزی :

- برنامه راهبردی و آینده نگر برای بخشهای مختلف توسعه فرهنگ دینی .
- غفلت از جریان سازی های فرهنگی بیگانه و تهاجم فرهنگی دشمن .
- عدم توجه شایسته به ترویج و نشر ارزشهای دینی ، انقلابی و هنجارهای خودی .
- تنوع رویکردهای تربیتی در پرورش انسان و جامعه توسعه یافته دینی .
- جایگاه فراموش شده نقد در بخش فرهنگ و دستگاههای فرهنگی کشور .
- عدم تدوین فرهنگ دینی و ضعف محتوایی مفاهیم فرهنگی .
- عدم تعامل صحیح بین مقوله دین و علم در بعد از انقلاب .
- وجود مغایرت هایی در بخش فرهنگ سازمانی با فرهنگ دینی .
- نبود تفکر نهادینه در ظرفیت سازی و بستر سازی نهادهای فرهنگی .
- غفلت از ظرفیت عظیم فرهنگ اسلامی و تعالیم اهل بیت (ع) برای حل معضلات جامعه .
- کاهش مقابله با امواج فکری و اندیشه های وارداتی .

۶/۲- اجرا :

- گسترش پدیده های ظاهر نگری ، سطحی نگری ، جزم اندیشی و عوام زدگی در بخش فرهنگ .
- انفعال دستگاههای دینی و کاهش کارآیی آنها به علت پدیده هایی همچون جهانی شدن و توسعه شبکه های اطلاع رسانی .
- فقدان نظام نظارت و ارزشیابی کارآمد و منطقی در فرآیند تولید ، پردازش و عرصه پیام برای مخاطبان در اشکال گوناگون .
- نبود مراکز و پایگاههای آمار و اطلاع رسانی دقیق و بروز در حوزه فرهنگ .
- گسست مفاهیم و گسست ارزشی در میان نسل اول ، دوم و سوم انقلاب .
- وجود جریان های افراطی نفی کننده یا حمایت کننده از فرهنگ و تمدن بیگانه (غریزده)
- تقلیل کمی و کیفی دامنه و عرصه فرهنگ به ویژه ارزشهای انقلابی و دینی و غفلت از جنبه های دیگر آن .
- ضعف تولیدات فرهنگی و ناکارآمدی سیستم آموزشی .

- تداخل وظایف و موازی کاری در نهادهای متولی امور دینی به علت نبود برنامه ریزی جامع در مورد تقسیم وظایف .
- عدم تعامل مستمر و سازنده و گسستگی نهادهای فرهنگی و دینی .
- به روز نبودن دستگاههای فرهنگی و دینی بویژه در بعد ارتباطی و کاهش کارآیی آنها به علت جهانی شدن و جلوه های مادی تمدن غرب .

۷- ضرورت سیاستگذاری و برنامه ریزی در ۲ بخش فرهنگ عمومی و سازمانی :

۷/۱- فرهنگ عمومی

- ارائه الگوهای فرهنگی ، اخلاقی و رفتاری منطبق با آموزه های دینی .
- حمایت از فعالیتهای فرهنگی و افزایش مشارکت عمومی جامعه .
- تعامل و ارتباط با نهادهای مرتبط با بخش فرهنگ جامعه و تقویت آنان .
- برنامه ریزی و اجرا در خصوص ارتقاء روحیه فرهنگی دینی کارمندان بر اساس اهداف مقدس نظام جمهوری اسلامی .

۷/۲- فرهنگ سازمانی

- تقویت انسجام و همبستگی سازمانی .
- غنی کردن فعالیت و رفتارهای سازمانی از لحاظ فرهنگی .
- تحقق بخشیدن به علایق ، افکار و اقدامات فردی و گروهی در سازمان .
- وفق دادن ارتباط داخلی با محیط خارجی سازمان از لحاظ فرهنگی و ارزشهای حاکم بر جامعه .
- ارائه کارهای تحقیقاتی برگزارای دوره های آموزشی به منظور ارتقاء ارتباطات و فرهنگ سازمانی .

۷/۳- چالشهای موجود در حوزه فعالیت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی :

- این وزارتخانه در ارتباط با انجام کارهای فرهنگی بویژه در بخش ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت با توجه به اهداف و وظایف و سوابق فعالیت گذشته دارای مشکلاتی است که با در نظر گرفتن مسائل پیش گفته شده مهمترین آنها تحت عنوان چالشهای موجود به شرح زیر می باشد :
- نبود برنامه راهبردی و سیاستگذاری کلان در بخش فرهنگی .
  - عدم تعامل منطقی و سازنده بین نهادهای فرهنگی در اجرای برنامه های مشخص یا مشترک .
  - موازی کاری در برنامه ریزی و اجرای فعالیتهای فرهنگی .
  - ضعف مدیریت فرهنگی کشور و کمبود افراد لایق در این بخش .
  - عدم توجه لازم از سوی دولت و نهادهای مسئول به مقوله فرهنگ .

- برخوردار نبود جریانات فرهنگی کشور از رشد و تحول و پویایی مناسب .
- عدم استفاده کامل از ظرفیتها و مواریث فرهنگی و ارزشی کشور .
- ضعف مشارکت مردمی در بخش فرهنگ عمومی جامعه .
- عدم شناسایی نیازهای جدید و عدم پاسخگویی به مطالبات نو .
- ناهماهنگی با نهادهای مسئول در طرح ریزی و اجرای برنامه های فرهنگی در محیط های اداری و کارمندی .
- شفاف نبودن اهداف و وظایف مصوب در بخش ارتقاء فرهنگ سازمانی .

۸- جمع بندی و نتیجه گیری :

وظایف و اختیارات قانونی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در زمینه ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت بر اساس مدل مهندسی فرهنگی پیشنهادی :

با توجه به مجموعه موارد پیش گفته و تحلیل و بررسی نتایج ، در یک ارزیابی کلی با در نظر گرفتن مستندات و مبانی قانونی با رویکرد شناخت جایگاه دستگاهها در مهندسی فرهنگی و سپس مدیریت فرهنگی جامعه (نقشه فرهنگی کشور) به این نقطه می رسیم که دولت جمهوری اسلامی بر اساس فلسفه وجودی ، ساختار و وظایف و اختیارات ، مسئولیت مهمی در قبال جامعه فرهنگی کل کشور و در مرحله بعدی هر یک از بخش های تابعه (محیط زیست فرهنگی) بر عهده دارد که از طرف دستگاههای مشخصی انجام می شود .

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این خصوص جایگاه و نقش اصلی را بر عهده دارد که بر اساس سوابق ، مصوبات موجود و سهم بودجه ای که برای آن در سنوات اخیر در نظر گرفته شده باید به نحوه احسن وظیفه خود را در قبال جامعه ، بویژه کارمندان دولت ادا نماید .

طی این مقاله با اشاره به مبانی قانونی و تحلیل و ارزیابی اهداف و وظایف این دستگاه بیان شد که اگر دولت جمهوری اسلامی بخواهد برای رسیدن به جامعه ای سالم که نشأت گرفته از مبانی ارزشی ، مذهبی و فرهنگی خواهد بود دست یابد بایستی بخش مولد و فعال این جامعه یعنی کارمندان دولت را بعنوان خبگان و عوامل اصلی و بازوان قوی اجرایی نظام اداری را از هر لحاظ آماده سازی نماید . دستگاهها در این ارتباط وظایف مشخصی را بر عهده دارند که از طریق برگزاری دوره ها ، آموزش ، ارتقاء مهارت ها و ..... انجام می شود که هر یک به نوعی در ارتقاء نظام اداری و اثربخشی و کارآمدی آن مؤثر واقع می شوند. با این حال موضوع مهندسی فرهنگی و مدیریت فرهنگی جامعه با تأکید بر جامعه ۳ میلیونی کارمندان دولت همچنان میدانی وسیعی می نماید که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دیگر دستگاهها مسئولیت های مهمی را در این میان بر عهده دارد .

بر اساس آنچه ذکر شد می توان این گونه بیان کرد که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در قبال فرهنگ ، دین ، ارزشها و هنجارهای دینی و ملی در دو سطح دارای وظایف و اختیارات است . نخست کل جامعه و آحاد مردم و سپس کارگزاران اداری و اجرایی کشور این اقدامات هم در دو جنبه: عمومی برای گروه اول و تخصصی برای گروه دوم خواهد بود که به صورت مستقل در مواردی به موازات اقدامات و فعالیتهای نهادهای انقلابی مسئول در امر فرهنگی و دینی اجرا می شود .

سوابق ، حاکی از انجام کارهایی در بحث ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت از طرف وزارتخانه می باشد، با این حال خلأهایی وجود دارد که با وجود اختیارات قانونی انجام نشده است . علت اصلی آن شاید عدم تصریح و شفافیت در وظایف این وزارتخانه یا عدم اعتقاد کافی به انجام چنین کارهایی باشد . ضمن آنکه در برخی موارد بی برنامه گی و موازی کاری موجب آن شده تا به صورت ناقص و یا تکراری مواردی از طرف این وزارتخانه و دستگاههای دیگر به صورتی موازی انجام شود . که هماهنگی ، هدف مند کردن و سروسامان دادن به آن ضروری می نماید .

موارد کلان و اساسی سیاست های فرهنگی جامعه طبق قانون اساسی (مقدمه و اصول بعدی آن) نظیر : ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی - ارتقاء سطح آگاهی های عمومی - دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر - مصونیت فرهنگی جامعه - رواج فرهنگ و هنر اسلامی - برنامه ریزی و اجرای فعالیتهای فرهنگی ، ارائه آموزشهای عمومی در زمینه فرهنگی و ... مخاطب اصلی آن دولت است و قاعدتاً در مجموعه دستگاههای دولتی به خاطر وظایف و مأموریتهای پیش بینی شده و نقش اصلی بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که باید در قبال مردم ، جامعه و بویژه کارکنان دولت انجام شود.

البته موارد مهمی هم وجود دارد که در شرح وظایف قانونی و مصوب این دستگاه به نوعی مغفول مانده که در برخی مصوبات شورای عالی و قانون برنامه سعی شده تا حدی به آنها پرداخته شده تا به گونه ای کمبودها جبران نماید با این حال دلایل مستندی بر اساس قانون و مقررات مربوط به اهداف و وظایف این وزارتخانه وجود دارد که بیان کننده تکالیف و اختیارات قانونی آن در این بخش می باشد مهمترین دلایل آن عبارتند از :

- ۱- این وظایف در قانون اساسی به عنوان وظایف کلان دولت به تصویب رسیده است .
- ۲- اجرای وظایف دولت مشخصاً از طریق وزارتخانه های تابعه انجام می شود .
- ۳- اصلی ترین دستگاه متکفل در امر فرهنگ و ارشاد اسلامی جامعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می باشد .
- ۴- کارمندان دولت به عنوان بخش مهمی از جامعه و ملت حق بهره مندی از فعالیت های فرهنگی این دستگاه را دارند.
- ۵- برخی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در این زمینه متوجه این وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می باشد .

- ۶- این وزارتخانه در برخی از مراکز و شوراهاى فرهنگى عضو بوده و مسئولیت بر عهده دارد.
- ۷- سهم مهمى از بودجه مبارزه با تهاجم فرهنگى به این وزارتخانه اختصاص داده شده است .
- ۸- فرمایشات و توصیه هاى مهم امام راحل و مقام معظم رهبرى طى سالهاى اخیر در زمینه هاى فرهنگى، این وزارتخانه را موظف به اجرای برنامه هاى در راستای آن مى نماید.
- ۹- طى بررسی هاى به عمل آمده یکى از انتظارات مهم مردم و مسئولین ، بویژه کارکنان دولت ایفای نقش جدی این دستگاه در امر ارتقاء فرهنگى کارمندان دولت است .
- ۱۰- بر اساس اهداف و اختیارات این وزارت موظف به انجام اقداماتى در زمینه ارتقاء فرهنگى کارمندان دولت مى باشد .

۹- سهم کارکنان دولت از محصولات و خدمات فرهنگى وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى بر اساس بودجه سالیانه سال ۸۳ :

بر اساس وظایف ، اختیارات و تکالیف برنامه توسعه کشور همچنین برخى مصوبات شورایعالی انقلاب فرهنگى ، این وزارتخانه در ارتباط با ۱- گسترش فرهنگ و هنر ۲- نشر کتاب و ترویج کتاب خوانى ۳- توسعه مشارکت هاى اجتماعى ، فرهنگى زنان ۴- فعالیت هاى قرآنى ۵- تحقیق و بررسی ۶- گسترش تبلیغات اسلامى وظایفى به صورت عمومى برعهده دارد که قطعاً بخشى از آن متعلق به کارمندان دولت است.

این رقم در مجموع ۵۴۱/۳۴۲/۰۰۰/۰۰۰ میلیارد ریال شامل مى شود که به تفکیک عبارتند از :

۱- گسترش فرهنگ و هنر	۳۸۲/۸۲۲/۰۰۰/۰۰۰ ریال
۲- نشر کتاب و ترویج کتاب خوانى	۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال
۳- توسعه مشارکت هاى اجتماعى و فرهنگى زنان	۱/۴۲۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال
۴- فعالیت هاى قرآنى	۸/۶۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال
۵- تحقیق و بررسی	۱۴/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال
۶- تبلیغات اسلامى	۳۴/۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

علاوه براین دستگاههاى دیگرى در بحث آموزش و ارتقاء فرهنگى کارمندان در سرفصل هاى اشاره شده سهمى از بودجه کل کشور برخوردار هستند که البته قابل قیاس با بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى نمى باشند. به عنوان مثال سهم این وزارتخانه به نسبت دستگاه هاى دیگر در سرفصل هاى اشاره شده به ترتیب عبارتند از: ردیف یک ۹۷٪ - ردیف دو ۹۹٪ - ردیف سه ۲٪ - ردیف چهار ۳۹٪ - ردیف پنج ۷۳٪ - ردیف شش ۳۴٪ به عبارتى وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى در گسترش فرهنگ و هنر ۳۸ برابر، در

ترویج کتاب خوانی ۲۰ برابر، در توسعه مشارکت های اجتماعی فرهنگی زنان ۱۴ برابر، در تبلیغات اسلامی ۵ برابر، در تحقیق و بررسی ۲/۵ برابر، در فعالیت های قرآنی ۱/۵ برابر دستگاههای دیگر سهم دارد. طی بررسیهای بعمل آمده سرانه انجام فعالیت های فرهنگی برای هریک از کارمندان دولت به میزان ۲۷/۹۷۰ ریال می باشد که در مقایسه با سایر افراد به فرض اینکه ۷۰/۰۰۰/۰۰۰ نفر تحت پوشش خدمات فرهنگی قرار گیرند این مبلغ برای کارمندان دولت ۲/۵ برابر سرانه دیگر افراد جامعه خواهد بود. اگر مسئولین این وزارتخانه معتقد باشند که دولت جمهوری اسلامی و به تبع آن وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در آموزش و ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت در راستای اهداف سازمانی و نهایتاً ارائه خدمت شایسته به مردم و در نتیجه ارتقاء سطح کارآمدی نظام اداری و اجرایی کشور وظیفه و اختیاراتی برعهده دارد لازم است با شناسایی نرخ رشد مطلوب، شاخص های فرهنگی هر بخش و جدا کردن سهم هر دستگاه برای بهره گیری از فرصت های آموزشی و کالا و خدمات فرهنگی مورد نیاز اقدامات برنامه ریزی شده ای انجام دهد، چون علیرغم اینکه در سالهای گذشته سهم کثیری از این بودجه در همین زمینه ها خرج گردیده و اقدامات مثبتی هم انجام شده اما چون شاخص ها و سهم دستگاهها معلوم نبوده بدون اهداف و سیاست های مشخصی اقدام شده است، به نوعی این دسته از فعالیت ها به صورت عمومی انجام و از اختصاص سهم تعیین به ارتقاء فرهنگی^{۱۳} جامعه ۳ میلیونی کارمندان دولت غفلت شده است.

۱۰ - نتایج یک بررسی میدانی و اظهار نظر کارشناسی :

طی یک بررسی میدانی از طریق پرسشنامه در میان تعدادی (۲۶ نفر) از کارشناسان دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی درخصوص تأثیر فعالیت های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در میان اقشار جامعه با تأکید بر ارتقاء کارمندان دولت نتایج زیر بدست آمده است :

- ۱ - دانش افزایش و بالا بردن دانش و مهارت های شغلی و ارتقاء فرهنگ و ارزشهای سازمانی یکی از وظایف مدیران دستگاهها است .
- ۲ - آشنایی و سازگاری افراد با فرهنگ و ارزش های سازمانی در انجام وظایف بهتر آنان موثر خواهد بوده و موجب کارآمدی دولت می شود.
- ۳ - در میان اقشار گوناگون جامعه کارمندان دولت بواسطه آموزش، توانایی های ذهنی و جایگاه سازمانی بیش از دیگران از آموزش ها تأثیر پذیر می باشند.
- ۴ - کارگزاران علاوه بر ارائه خدمات بر اساس وظایفی که برعهده دارند از لحاظ فرهنگی (فرهنگ سازی) بر ارباب رجوع و مراجعه کنندگان تأثیر گذار می باشند.

^{۱۳} - آمار کارکنان دولت در سال ۸۱ به میزان ۲/۲۸۵/۶۸۵ نفر بوده که به احتساب کارکنان نظامی و امنیتی کشور جمعاً ۳/۰۰۰/۰۰۰ نفر می باشد.

۵ - وضعیت فعلی سیستم اداری و اجرایی کشور و نامطلوب بودن شیوه رسیدگی به امور مراجعین براساس نارضایتی های اعلام شده ، بر ضرورت شناسایی جایگاه واقعی وزارتخانه در مدیریت فرهنگی جامعه می افزاید.

۱۱ - پیشنهاد می شود :

- ۱ - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نسبت به شناسایی نرخ مطلوب شاخص های فرهنگی اقشار جامعه براساس شرایط و نیازها به تفکیک دستگاهها در قالب یک مدل قابل قبول اجرایی منطبق با طرح کلان مهندسی فرهنگی کشور اقدام نماید.
- ۲ - بر اساس اصول سیاست های کلی نظام - چشم انداز - برنامه توسعه کشور، بیانات امام راحل - مقام معظم رهبری و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی سیاست ها و برنامه های مشخص فرهنگی خود را بر اساس مدل مهندسی فرهنگی اعلام نماید.
- ۳ - از طریق هماهنگی با سازمان مدیریت، در راستای سیاست های اعلام شده نسبت به تعیین سرانه خدمات فرهنگی کارکنان دولت و اجرای برنامه های متنوع فرهنگی به صورت مشترک و تلفیقی با دستگاههای جداگانه اقدام مقتضی بعمل آورد.
- ۴ - با توجه به جایگاه شورای عالی به عنوان مسئول مهندسی فرهنگی کشور ، و مسئولیت هایی که متوجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر دستگاههاست سیاستگذاری و نظارت های لازم از طریق این شورا اعمال شود.

منابع

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- مجموعه قوانین ، مقررات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- مجموعه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
- قانون برنامه اول، دوم و سوم و چهارم توسعه فرهنگی ، اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران
- ساختار ، تشکیلات و شرح وظایف سازمان مدیریت و برنامه ریزی
- ساختار ، تشکیلات و شرح وظایف سازمان تبلیغات اسلامی
- جزوه بررسی قوانین نظام جمهوری اسلامی ایران و نقش وزارت ارشاد در ارتقاء فرهنگی کارمندان دولت